

KİTAP İNCELEMESİ/BOOK REVIEW

Babam Cemil Meriç¹

Yazar: Ümit MERİÇ, 1. Baskı, Şubat 2018

(İstanbul: İnsan Yayınları, 412 Sayfa)

ISBN: 978-975-574-869-6

Nurten BAYANA

ORCID: 0000-0003-1843-1370

**Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencisi,
nurtennurten151@gmail.com**

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 01.04.2022 Düzeltme/Revised:13.04.2022 Kabul/Accepted:13.04.2022

Kitap İncelemesi / Book Review

Atıf / Cite as: Bayana, N. (2022). Babam Cemil Meriç. Antakiyat, 5(1), 162-166

Öz

Hüseyin Cemil MERİÇ (1916-1987) 20. yüzyılın Türkiye'sinde birbirinden farklı eserleriyle, çevirileriyle birlikte öğrenciler yetiştirmiş değerli bir münekkit, mütercim ve münevverdir. Tanıtımını yapacağımız bu eser Cemil Meriç'in kızı Prof. Dr. Ümit Meriç'e aittir. Eser Cemil Meriç'in kendi ifadelerine yer verdiği için bazı yerlerde otobiyografik, kızının ve öğrencilerinin görüşlerine yer verdiği için biyografik, ayrıca onu tanıyan arkadaşlarının, dostlarının görüşlerine yer verdiği için de hatırat türü altında görülebilecek özelliklere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Cemil Meriç, Hatırat, Biyografi, Anı

Türk düşünce dünyasının seçkin isimlerinden olan merhum Cemil Meriç'in kızı Ümit Meriç, 16 Aralık 1946'da Üsküdar'da doğmuş ve İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. Aynı üniversitede otuz yıl akademisyenlik görevini icra etmiştir. Ümit Meriç'in birçok yayımlanmış eseri bulunmaktadır ve bu yönde çalışmalarına devam etmektedir. Yazarın deyimiyle bu eserin yazılış amacı,

¹ Bu araştırma sürecinde TR Dizin 2021 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

okuyucuları babası Cemil Meriç ile evlerine gelmiş bir misafir gibi tanıştırmak ve onları kendilerine dost kılmaktır.

Eser, Cemil Meriç'in biyografisi niteliğinde olup onun hayatının hemen hemen her safhasını birçok alt başlık altında ele almaktadır. Bölümlerin neredeyse tamamına yakınında Cemil Meriç'in eserlerinden alıntılar yapılarak esere zenginlik katılmıştır. Eserin son bölümlerinde yazar Ümit Meriç'in ülkenin düşünce tarihinde önemli bir yer etmiş ve hafızalara kazınmış bir isim olan babası Cemil Meriç hakkında görüşleri yer almaktadır. Ayrıca kitabın son on yedi sayfalık bölümünde Meriç ailesi ve dostlarına ait çekilmiş fotoğraflar bulunmaktadır. Meriç ailesinin yaşantılarına dair her ayrıntı tüm içtenliğiyle yazar tarafından esere yansıtılmıştır.

İlgili eserde ilk olarak Cemil Meriç'in babası ve annesinin Dimetoka'dan Hatay'a geliş öykülerinden kısaca bahsedilmektedir. Akabinde Cemil Meriç'in doğumu, ilkokul, ortaokul ve lise yıllarından kesitler sunulmaktadır. Cemil Meriç'in henüz küçük yaşlarda iken başlayan okuma merakı, öğrenmeye karşı yoğun ilgisi ve okuldaki başarılı öğrenci imajı dikkatleri Meriç'in üzerine çeker. Karakterinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olan lisedeki hocalarından ve kendisinin edebiyata olan ilgisinden kaynaklı hayranı olduğu isimlerden ilerleyen bölümlerde bahsedilmektedir. Ayrıca Cemil Meriç'in ilk kaleme aldığı makale olma özelliğini taşıyan "Geç Kalmış Bir Muhasebe" adlı yazının ortaya çıkış öyküsü de burada dile getirilmektedir. Lise son sınıfta bir gazetede Fransızlar aleyhine yayımlanmış yazısı nedeniyle Cemil Meriç'in mezun olmasına birkaç ay kala okuldan ayrılmak zorunda bırakılmasının onu hangi yollara sevk ettiğinden bahsedilmektedir.

İlerleyen bölümlerde Meriç'in İstanbul'a gelişinden, yaşadığı maddi zorluklardan ve sosyalist, Marksist düşünce ile hemhal oluşundan bahsedilmektedir. Cemil Meriç 1937 Mayıs ayında Hatay'a tekrar döner, ilkokul öğretmenliği, tercüme bürosunda reis muavinliği, nahiye müdürlüğü, sekreterlik, kâtiplik gibi geçici çeşitli görevlerde bulunur. 1939 Nisan ayında Hatay hükümetini devirmek suçlamasıyla tevkif edilip, yargılanır iki ay sonra beraat eder. Ancak bu sözde dava sonucu beraat etse de ondaki polis takip şüphesi ve Jean Valjean hayatı yıllarca devam edecektir. Sonraki süreçte derin bir yalnızlık ve hayal kırıklığı yaşayan Cemil Meriç, o zamana kadar nefessiz duramaz ve yeniden İstanbul'a döner ve Yabancı diller Okulu'na öğrenci olarak girer. Bu süre zarfında Balzac'tan yaptığı çeviri faaliyetleriyle ve tercüme tenkitleriyle hayatını kazanır.

Cemil Meriç'in hayatında bir dönüm noktası olarak nitelendirdiği evliliği ve çok kıymetli eşi Fevziye Hanım ile tanışma öyküsü yazarın kendine has üslubuyla dile getirilir. Daha sonra Cemil Meriç'in Elazığ'da öğretmenlik yaptığı yıllardan, öğrencileriyle kurduğu sıcak ve samimi ilişkilerden bahsedilir. Bu arada Fevziye Hanım'ın sağlık sorunları ve Cemil Meriç'in de gözlerinden dolayı yaşadığı rahatsızlık nedeniyle İstanbul'a gelmek zorunda kalırlar ve Meriç ailesi için zorlu ve sıkıntılı

günler başlar. Cemil Meriç, Elazığ'daki görevinden istifa etmek zorunda kalır. Sonrasında oğulları Mahmut Ali ve kızları Ümit Meriç'in dünyaya gelmesiyle birlikte Cemil Meriç'e gelen okutmanlık görevi teklifi aileye rahat bir nefes aldırır.

Erken yaşta görme yetisini kaybeden Cemil Meriç'in bu safhada yaşamış olduğu gerek maddi gerekse manevi tüm acılara, zorluklara, ruhsal çöküntülere olayların en yakın şahitlerinden biri olma vasfıyla kızları Ümit Meriç eserinde geniş bir yer ayırmaktadır. Başta vefakâr eş Fevziye Hanım olmak üzere ailenin tüm üyeleri Meriç'e her türlü manevi ve psikolojik destek vererek onun hayata tekrar tutunmasını sağlamaya çalışırlar. Bu süreçte Meriç'i evinde ziyaret eden dostlarına ayrı ayrı yer verilmiş olup bu isimlerden bazıları şöyle sıralanabilir: Rıza Tefvik, Refik Halid, Sabih Şevket, Salih Zeki, İskender Fikret, Hasan Ali Yücel ve Asâf Hâlet Çelebi'dir.

Meriç'in gözlerini kaybetmesinin ardından Nişantaşı'nda Fransızca öğretmenliği yaptığı sırada yazarın tabiriyle Cemil Hoca'nın ashabı denmeye sezâ olan ilk öğrenci halkası Meriç'in hayatında hatırı sayılır bir öneme sahiptir. Ümit Meriç'in titizlikle genişçe bir yer verdiği bu halkada yer alan isimler hem Cemil hocalarıyla tanışma hikâyelerinden hem de onun hakkındaki görüşlerinden bahsederler. Kitaptaki sıralamaya göre bu isimler; Ahmet Akat, Hüseyin Sarıtaş, Mehmet Ergin, Fuat Andıç, Berke Vardar, Ali Özgüven, İzzet Tanju, Server Tanilli, Tefvik Fikret Kılıçkaya, Muhan Bali, Turgut Arnas, Nadir Demirel ve Davut Tanoğlu'dur.

Eserin ilerleyen bölümlerinde Ümit Meriç, babasının aydın dostları için de ayrı bir başlık açar ve onların babası hakkındaki düşüncelerini kendi anlatımlarıyla birlikte eserine dâhil eder. Bu isimlerden bazıları Kerim Sadi, Kemal Tahir, Tarık Mümtaz, Fethi Atay, Yalçın Sayın, Şerif Mardin, Celal Sılay, Ergun Göze ve Cengiz Aydın'dır.

Cemil Meriç'in ilk eserleri olma özelliğini taşıyan Hint Edebiyatı ve Saint-Simon: İlk Sosyolog İlk Sosyalist'in ortaya çıkış öyküsünden bahseden Ümit Meriç, asla basılmak amacıyla yazılmadığının altını çizdiği Journaller'in de ortaya çıkış sürecine kısaca değinir.

Eserin okuyucuda en çok etki bırakacağını düşündüğümüz bölümlerden biri olmaya aday kısım ise, Cemil Meriç ve Lamia Hanım arasındaki dostluğun, yakınlığın anlatıldığı bölümdür.

Hisar Dergisi'nde kaleme aldığı yazılar neticesinde Meriç'in okuyucuda yoğun bir ilgi uyandırdığından bahseden yazar, bu çalışmaların yapıldığı süreçte hem bir baba-kız hem de bir hoca-öğrenci ilişkisine de dikkatleri çeker. Zaman zaman taraflar zıt kutuplara çekilmiş olsalar da çok geçmeden tekrar ortak bir paydada buluşmaları kaçınılmaz hâle gelir.

Eserin sonlarına doğru yer alan bölümlerde Meriç'in ülkede en çok ses getiren eserlerinin ortaya çıkış hikâyeleri sırasıyla yer almaktadır. Bu eserler; Bu ülke, Umrandan Uygarlığa, Mağaradakiler ve Kırk Ambar'dır. Eserlerin yankı bulmasıyla Baba Cemil Meriç'in etrafında yeni bir dost-öğrenci ağı oluştuğundan bahseden yazar, bu isimlere şu sırayla yer verir: Beşir Ayvazoğlu, Dursun Gürlek, Kadir Cangızbay, Mustafa Armağan, Mehmet Akif Ak, Halil Açıkgöz, Mustafa Miyasoğlu, Abdullah Uçman, Cevat Özkaya, Kenan Gürsoy, Mustafa Özel, Şadi Çarsancaklı ve Ekrem Tahir'dir.

Yazar, Cemil Meriç'in musiki dünyasından edindiği dostlara, risale-i nur okumaları vesilesiyle yakınlık kurduğu nurcu gençlere ve kendisini Ankara'dan ziyarete gelen İlber Ortaylı ve Mete Tunçay gibi isimlere de ayrı bir bölüm ayırır.

Ümit Meriç, "Hayır meleğim Fevziye'm" adını verdiği bölümde annesinin giderek artan rahatsızlığı ve vefatı nedeniyle ailede yaşanan derin üzüntüden ve bu olayın özellikle babası üzerinde bıraktığı sarsıcı etkilerden bahseder. Bir müddet sonra da babası Cemil Meriç'te baş gösteren rahatsızlıklar durumu daha da kötüye götürmüş ve baba Cemil Meriç de geçirdiği ani beyin kanamasıyla felç kalmıştır. Uygulanan tedaviler kısmen sonuç vermiş olsa da Hüseyin Cemil Meriç, 12 Haziran 1987'de vefat etmiştir.

Eserin sonuç bölümünde yazar, Cemil Meriç'in ömrü boyunca zihin dünyasında yaşadıklarını -onun en yakınındaki biri olarak- yapmak istediklerini, düşüncelerini, yöntemini, çalışma disiplini, samimiyetini, üslubunu, vefatına kadar gelmiş olduğu son noktayı ve Türk toplumu üzerinde yarattığı etkiyi okuyucuya özetlemektedir.

Eser Cemil Meriç'in bizzat kızı tarafından kaleme alınması ve sık sık onun yanında yer almış öğrencilerinin görüşlerine yer vermesi nedeniyle Meriç üzerine yazılan kitaplar arasında dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Cemil Meriç ile henüz tanışmış veya tanışmamış okuyucularımız için onu çoğu yönüyle tanıtmaya aday içerik bakımından oldukça kapsamlı bir eserdir. Bu eser Meriç'in diğer eserlerindeki hâlet-i ruhiyesini de daha iyi anlamamızda bizlere rehber olacaktır. Okuyucunun çok farklı duygu durumları içerisine girmesini sağlayan eser zihinlerimizde bambaşka bir Cemil Meriç algısı oluşturabilecek bir niteliktedir. Çünkü Ümit Meriç eserden de anlaşılacağı üzere, sadece bir evlât olmakla kalmamış babasına ömrü boyunca bir yoldaş, arkadaş, sırdaş olmuş; yeri geldiğinde öğrencisi yeri geldiğinde sekreteri kısaca özetlemek gerekirse babasının gözü, kulağı, her şeyi olmuştur. Dolayısıyla Cemil Meriç'in hayatında böyle bir yere sahip olan kızının babası ile ilgili anlattıkları daha çok önem kazanmaktadır.

Yazarın kullandığı sade ve akıcı üslup eserin gayet rahat bir şekilde kapalılığa mahal vermeden anlaşılmasını kolaylaştırmış olmakla birlikte yer yer sanatkârane tarzda yapılan tasvirler de esere ayrı bir renk katmıştır. Bununla birlikte Cemil

Meriç'in gerek öğrencilerinin gerekse yakın dostlarının onun hakkındaki düşüncelerine geniş bir yer verilmesinden kaynaklı bu bölümler bir noktadan sonra eserin, akış içerisinde durağanlaşmasına sebebiyet vermiştir. Durağanlaşmadan kastımız "Babam Cemil Meriç" adıyla kızı ve onun en yakın gören gözü tarafından yazılan bu metin de bizzat Ümit Meriç'in şahit olduğu en güzel veya en kötü anların üstadı anlamamıza yakınlık sağlaması bağlamında daha sık yer verilmesi gerçeğidir. Elbette Cemil Meriç adı ve diploması olmayan ama öğrencileri, dostları hiç bitmeyen derin bir tecrübe okulunun kurucusudur. Onu kızı bile olsanız en doğru, en bütünleşik anlatmak kolay değildir. Kitabı genel olarak ele aldığımızda şu şekilde değerlendirebiliriz:

- Kitap Cemil Meriç kronolojisini verebilecek yapıdadır.
- Kitap özelden bir Meriç biyografisi olduğu için onun tüm yazı ve eserlerine ayrıntılarıyla girmemiştir.
- Eser Meriç'in doymak bilmeyen yenilikçi ama dil noktasında da bazı temellere sahip zihinsel, fikri irfan temelli tecrübesünü sürekli mütalaa ettirmektedir.
- Eser boyunca Meriç'in başta bir göçmen çocuğu olarak yalnızlığına, özellikle gözlerindeki görme kaybına ve yaşamı boyunca devam eden ekonomik zorluklarına şahitlik ederiz. Eser tek başına bize okuma ve düşünce erdeminin değerini göstermektedir.
- Eserin neredeyse yarısından fazlası öğrencilerinin, dostlarının Meriç okulundaki yaşadıkları öğrenme, öğretme ortamının tasviriyle doludur.
- Eseri okuduğunuzda bir münekkit, münevver, mütercim Meriç dağının hissenize düşecek bir damla ilim busesi aklınızı, gönlünüzü, irfanınızı cezp edebilir.
- Eser Meriç üstadın kitaplarından, çevirilerinden önce bir giriş kitabı olarak okunabilecek mahiyettedir.
- Eser genelinde Meriç'in dil, Batı, Doğu, Osmanlı, bilim, düşünce, edebiyat, çeviri konusundaki hassasiyetine tanık oluruz. Ömrünün yarısında gözleri fiziksel olarak göremezken o zihinsel ufkunun gözlerini hiç kapatmamıştır.
- Eser boyunca Meriç'in eleştirel yapısına, misafirperverliğine, hassas olduğu doğru bildiği noktalarda sertliğine, duygusal olarak yalnızlığına, sevgisine, gözyaşlarına tanık oluruz. Bu eser bir düşünce adamına sadece eserleri değil acılarını görerek de yakın olabilmenin örnekliğini vermektedir. Şüphesiz her eser gibi eleştirilebilecek yanları da vardır. Ama mesele eserin üstadın sözüyle ifade edersek "Redde hayır, tenkide evet" babında görülebilmesindedir.